

A FÉLOLDALI
IDEGES FŐFÁJÁS

(MIGRAINE).

Dr. FROMMHOLD KÁROLY-TÓL.

PEST,

EGGENBERGER FERDINÁND MAGY. AKAD. KÖNYVÁRUSNÁL.

1868.

A FÉLŐLDALI

IDEGES FÓTÁS

MIGRÁNS

DE FÉLŐLDALI KIRÓLY

1887

KÖZNEVELÉSI MINISZTERI KÖNYVTÁR

Kyomalek Emich Gusztáv magy akad. nyomdászudl. 1868.

A FÉLOLDALI IDEGES FŐFÁJÁS

(MIGRAINE).

Dr. FROMMHOLD KÁROLY-tól.

(Olvastatott az 1866. február 5-dikei ülésben).

Valamint az emberek haladó szellemi művelődése, azok társadalmi szükségletei és finomult életélvezeteire nézve nem marad befolyás nélkül, úgy a betegségek mindenkori jelleme sem viseli magán idő folytában a változatlanság bélyegét.

Egyrészt a haladó, gyakran erőszakolt, szellemi művelődés, különösen a társadalom kiváltságolt rétegeiben, aránylag nagyon izgatólag hat az idegrendszerre; s e szellemi megerőltetés, már a legzsengőbb ifjú korban, de a későbbi években is, midőn az élet társadalmi célok elérésére czélzott, folytonos küzdelemből áll, az idegrendszernek fokozott izgathatóságát szüli és tartja fenn, a mint azt, korunkra nézve jellemzőleg, észlelnünk naponkint alkalmunk van: — másrészt azon társadalmi nagy ingadozások, melyek több mint fél század óta nemzedékünk lelkét félelem és remény közt függésben tartják, melyeket minden művelt ember feszült figyelemmel és változó érzelmekkel követ, elég nagyok arra nézve, hogy maradandó benyomásokat, különösen egy egész nemzedékben az idegrendszernek tartós izgatott állapotát eredményezzék.

Természetes, hogy korunkban, midőn fontos, az emberek életébe vágó érdekek gyakran összeütközésbe jönnek, midőn az élet általában sokkal több gond s megerőltetésbe kerül, mint a mennyi élvezetet nyújt, midőn a kedélyek szinte

folytonos izgatottságban tartatnak, — hogy korunkban a betegségek is természetesen bizonyos ideges jellemet vesznek fel, s hogy így oly betegségek, melyek jelleme a hibás innerváció, aránylag igen gyakran fordulnak elő.

Midőn valamely megsemmisült nagy remény, vagy meg-rázó szerencsétlenség túlerősen hatott az emberre, akkor, fokozott izgatottság mellett az agy-idegrendszer központi organuma oly erőszakos áthangulást szenved, hogy az ítélő-képesség, a gondolkodó tehetség, az eszmék combinációja megzavartatik, és csakugyan, a mélybe ható mozgalmas idők valóban leggyakoribb példáit mutatják fel az ily szellemi központi zavaroknak.

Mindazáltal az ily erős hatások a testszervezetre nem mindennapi jelenségek; az idegesség többnyire szelídebb kórformákban jelentkezik. — Minél régibb az idegességre való hajlam, minél több nemzedék élte azt keresztül, annál könnyebben fejlődnek ki oly betegségek, melyek pusztán a hibás innerváción alapúlnak — és annál nehezebb gyógyításuk is. Így a különböző hajlam szerint vagy görcsök támadnak a szívideg-fonadékban, és szívgyörcsökben nyilatkoznak; vagy más hajlami viszonyok közt, ha az érző idegszál gyengébben támadtatik meg, *ideges féloldalu fejfájás* vagyis *migraine* áll elő, melynek gyakori előfordulását társadalmi viszonyaink sokféle ingadozásai, ha nem feltételezik is, de elősegítik.

E kórforma, t. i. az ideges migraine, melyet itt természet-történeti szempontból, gyógyíthatásával együtt közelebb-ről fejtegetek, nagyon tág fogalmat rejt magában, és nem minden féloldalu, időszakonként visszatérő fejfájás nevezhető tudományosan migrainenek.

Ha a rheumatismus, légvonat, vagy helyesben a légvonatban felszabadult villanyosság folytán, mely a minden organismussal sajátos légkört részleg lokalizálja, a bönyesisak (galea aponevrotica) egy részében fészkei meg magát; ha az érző idegszálak, melyeket a természet előőrsként különös nagy mennyiségben rakott az organismus körszélére, a fájdalom érzéke által reagálnak, s ennek folytán a betegség további fejlődésében a bönyesisakban rheumatalgia képződött ki: — az ily baj ugyan sokban fog a migrainehez hason-

lítani, a főfájás időszakonként támad, s jellemzetesen, hajlandó lesz az égalji tényezők, különösen a hygrometriai változásokhoz s a légkör mozgalmaihoz, nálunk különösen az éjszaki s az éjszaknyugati szelekhez alkalmazkodni, de migraine a szó tulajdonképi értelmében az ily kórjelenség még sem lesz. Sőt az ily rheumatalgia, észszerű csúszellenes gyógy-eljárás által többnyire könnyen megszüntethető.

Vannak esetei a féloldalu főfájásnak, melyek feltűnően hasonlítanak a migrainehez, de mégis csak más működési závaroknak mintegy tükrei. A gyomoridegfonadék viszonyai a központi organumhoz, az állati idegrendszeréi az agyhoz, ismereteseek, és igen gyakran egy diaetetikai hiba, egy talán jelentéktelen zavar az emésztésben, főfájást idéz elé, rendszerint a homloktájban, ritkábban a fej egyik oldalában. Az orvos a főfájásnak csak azon kórtani jelentőséget fogja tulajdonítani, melyet érdemel, vagyis illetőleg figyelem nélkül hagyandja, s gondoskodását a megzavart emésztésre irányozandja, mely, ha megszűnik, másodlagos bajának, a vélt migrainenek megszűnését is eszközzi.

Az időszakos főfájás egyik ritka jelentkezési módja, egy külről beható bántalom következményeül tekintetik gyakran, ha t. i. a koponyán történt sértés után a hegbeidegszálak forrtak be, s így némileg folytonos feszült helyzetben tartatnak. Az ily hegképzetekben s a velők szomszédos körszéli idegekben egyes esetekben időszakos fájdalom keletkezik, mely szorosán az ideges hyperaesthesia jeleit viseli magán, időszakossággal jár, mintha álarczos, szabálytalan váltóláz volna, mely azonban semmiféle chininkészület vagy más lázellenes szer által tartósan el nem távolítható. Ily esetben mindenesetre az érző idegszál helybeli beteges innervációjával van dolgunk; s e hyperaesthesia is ceteris paribus a villanyfolyam bevezetése által legjobban gyógyítható meg, de ezen időszakos ideges fájdalom még nem nevezhető migrainenek.

Kellemetlen kórjelenség a koronkinti haemorrhoidalis főfájás. E fájdalom rendszerint a fej hátulján, s a homlok táján érezhető, és az égalji tényezők rögtöni ingadozásaitól magában véve független. Majdnem egyedüli okai altesti pangások; hosszas ülő életmód, kellő mozgás hiánya, valamint a

rendes áthasonlítási processusban keletkezett zavar feltételezik főleg ennek megjelenését, s épen oly gyakran jelennek meg elszigetelve, mint más bajokkal complicálva.

Vége, a tartós főfájás, mely mint állandó fájdalom, nem mutat félbenhagyásokat, legfelebb időnkint enged, ritkán fészkel a fej középvonalában. E főfájás keletkezése, fejlődése és jellemző állandósága által mindig bizonyos létező középonti bajról tanúskodik, s mindig veszélylyel jár magára az organismus fennmaradására nézve, mely azon mértékben növekszik, a mint a fájdalom belterjessége idővel nagyobbodik. Az ily főfájásnak az orvosra nézve csak *symptomaticus* becse van, s valóban csak is jele az egy mély középponti bajnak, mely későbbi *Autopsia* alkalmával vagy mint magában az agyban fejlődő desorganisáció, vagy mint *exostaticus* befelé növekvő dudor található fel a koponya belső falán, s az agyra gyakorolt nyomás által okozta volt a főfájást.

A tisztán ideges *migraine*, e vázlat tárgya, leggyakrabban oly ideges személyeknél fordul elő, kik az ideges külsémet vagy öröklötték, vagy szenvedett erős kedélymozgalmak által szerezték. E betegség igen ritkán található a gyermekkor éveiben, vagy az aggkorban; hamar mutatkozik a nemi érettség kifejlése után, és időszakonként visszatérve többnyire addig tart, míg az ember életműködésének teljes magaslatán áll, s csak akkor szűnik meg lassankint, midőn az organismus az öregség önkénytelen nyugalmaiba lép.

A *migraine*, szinte kivétel nélkül, a társadalom mívelt rétegeiben fordul elő; és legritkábban található azon embereknek, kiknek fő gondját a megélés teszi. A társadalom mívelt részének e szomorú előjoga azon egyetlen körülményen látszik alapulni, hogy ez sokkal inkább ki van téve a kedélymozgalmaknak, mint azon rész, melynek összes tevékenysége az élet fenntartására irányul.

Minthogy a nőnemben nagyobb az ideges hajlam, sokkal több nőt, mint férfit találunk, ki *migraine*-ben szenved.

Majdnem szabályul állítható fel, mely alól azonban mindenestre sok a kivétel, az, hogy a *migraine* kevéssel a havi tisztulás beállása előtt szállja meg a beteget, és ritkábban történik, hogy hamar a tisztulás után álljon be; de ezen időpon-

ton kívül is mutatkozik egyes esetekben, minden kórjeleivel együtt, teljes erejében.

A migraine-roham csekélyebb esetekben 6 vagy 12 óráig szokott tartani, nagyobb belterj mellett 18, 24, sőt 36 óráig is, — ez idő alatt a beteg kerüli a világosságot, feltétlen nyugalmat keres, mely tűrhetőbbé teszi fájdalmát, melyet a legkisebb nesz nevel; a gyomoridegfonadék consensus útján a főfájást még rosszsulléttal, sőt hányással neveli, midőn azután, ha a gyomor tartalma kiürült, rendesen, de nem mindig, a beteg kisebb-nagyobb könnyebbséget érez. A roham alatt a beteg nem tud aludni, ha azonban tartós álomba mélyed, rögtön egészen felüdvülve ébred fel, s a migrainenek nyoma sincs többé. E tökéletes félbenhagyások, melyek a legközelebbi hószámig, de néha csak néhány napig tartanak, jellemzik részben az ideges migrainet, s megkülönböztetik azt minden más nemétől a főfájásnak.

A roham tartama alatt a beteg mintegy ösztönsszerűleg a meleget keresi, mely neki minden körülmények közt jól esik; így a före tartott meleg kéz szelídíti a fájdalmat, s ugyane könnyebbséget okozza egy mérsékelt melegített kendő is. A hideget rendszerint egy ideges ember sem tűri, a fejre alkalmazott hideg borogatás, legyen bár száraz vagy nedves, neveli a migraine erejét, s csakhamar kiállhatatlanná lesz a betegre nézve. S e szükséglete a melegnek a tisztán ideges migraine kórisméjének bizonyos tekintetben második, kiegészítő criteriuma.

E betegség, mely oly gyakran jelentkezik, már magában véve is igen rossz baj, de kórtani jelentőségét lehető következményei még növelik, midőn t. i. a migraine gyakran, körülbelül néhány napi szünetelésektől megszakítva, hosszabb időn át és erősen lép fel, néha zavarok támadnak a lát szervben, s a beteg a megvakulásnak megy elibe. A migrainenek e szerencsétlen következménye abban jelentkezik, hogy a beteg látása, heves roham után néhány órára elhomályosodik. E homályosodás idővel tartamára s erejére nézve növekszik. — Rendszerint hajlandók fölvenni, hogy a lát szervben keletkező zavar, mely ily esetben az ideghártya tompúltságán alapszik, eredményezi a migrainet. Én az ellenkezőt tapasztal-

taltam, s e nézetemet betegeim l. jstromából be is bizonyíthatom. Így az 557. sz. a. egy migraineben szenvedő müncheni nő volt kezelésem alatt, kinél, a migraine progressív gyógyulásával karöltve járt a látszerben támadt zavar megszűnése, míg végre a migrainnel együtt teljesen eltűnt, s a beteg körülbelül egy hónapi gyógykezelés után teljes egészségét visszaszanyerte.

Még ritkább a hallásnak megnehezülése, gyakran viszatérő, erős migraine folytán, mely mint másodlagos baj szintén egyidejűleg és egy arányban szülő okával együtt szokott megszűnni.

A tisztán ideges migraine azonban más bajokkal egyesülten is szokott előfordulni: ha a beteg meghűti magát, ha emésztési zavarokban vagy aranyeres altesti pangásokban szenved. Ez okbeli mozzanatok folytán is támadnak migrainéhez hasonló főfájások. Ha most e fájdalomhoz migraine-rohamok járulnak, a beteg egyidejűleg kétféle főfájásban szenved; — a figyelmes beteg meg tudja fájdalmának mindenkori jellemét szorosan különböztetni. Az ily complicatiók s különösen a haemorrhoidális congestiók nem csak a betegre, hanem az orvosra nézve is igen kellemetlen incidentiák, és míg nincs kilátás az altesti pangásokat eloszlatni, addig az ideges migraine gyógyítása is mindig nehéz feladat marad.

Diaetetikai tekintetben az ily betegeknek különösen a meghűléstől kell óvakodniok, de még a sörivás is, különösen gyógyítás közben, majd mindig káros következményű; ellenben kávé vagy thea az ily betegeknek a migraine ellen jót szokott tenni.

E betegség korunkig majdnem gyógyíthatatlannak tartott. A betegnek valamely gyógyhely látogatását tanácsolták, s az ideiglenes eltávozás a megszokott körből, valamint ama különféle benyomások, melyek ily tartózkodással járnak, valóban enyhíteni is szokták a rohamokat. Mindazonáltal ez csak palliativ szer, s alig sikerülhetett általa tartós, kifejlett migrainet hosszabb időre megszüntetni.

Az újabb kor néhány gyógyszerrel ajánlott a migraine ellen, melyek közt a Coffein, Thein, Paulinia stb. nem csekély hirre kaptak. Egy grán Coffein, mintegy egy tizenketted grán

Acetas Morphii-val vegyítve, csakugyan meggátolja a migraine-roham további fejlődését, vagy legalább elviselhetőbbé teszi azt. Alig fog azonban sikerülni a kifejelett migrainet e szerek egyikével teljesen meggyógyítani.

A villanyfolyamok gyógyhatása felett tett tanulmányok, melyek külföldön a legélénkebb részvételre találnak, körülbelül hat év óta a migrainet is gyógyíthatóvá tették. Előttem a véletlen fejté meg ezen ideges kórforma gyógyításának lehetőségét. Kétszázat meghaladó száma migraine betegeknek, összeállítva, feltűnő különbséget mutatott belterjre nézve, mert nem minden ideges migraine egyenlő; jellemők egyenlősége daczára intensitásukra nézve temérdek fokozatot mutatnak, s tagadhatatlan, hogy némely migrainet könnyen, másokat ismét igen nehezen és csak lassan lehet gyógyítani. Miután a betegek saturatiói fokára nézve criterium nem létezik, csak a tömeges tapasztalás nyújthat kiindulási pontot arra, hogy okadatoltan feltehessük valamely migraineről, miszerint az valóban, és hosszabb időre meg van szüntetve. Nőknél a tökéletes gyógyulás criteriumául a migrainetől teljesen ment tisztulási idő szolgálhatna; férfiaknál e támaszpont hiányzik, s miután e betegség úgysis hosszas szüneteket szokott tartani, s a villanyfolyam túlzott behatása az előidézett túlzogatottság által nem maradna közvetlen hátrány nélkül, különösen a gyógykezelés vége felé nagyon kell a túlzástól óvakodni. — Az eredményre nézve mindegy, ha az ember a gyógyítást roham közben kezdi, vagy máskor. Sőt, talán előnyösebb, ha a villanyfolyamot először roham közben alkalmazzuk, mert nem ritkán történik, hogy a folyam által a roham megszakasztatik, s a beteget, ki migraine fájdalmakkal lépett be, azoktól teljesen megmenekülve látjuk távozni. E fájdalom-mentes szünet tartalma különféle, néha azonban órákig is tart, sőt volt rá eset, hogy a migraine a villanyfolyamnak egy behatására már megszűnt, mert véletlenül a szenvedő idegeknek oly foku saturatioja éretett el, mely a migraine belterjével egyenlő volt. Ily sikerre azonban, a lehető túlzogatás miatt, nem kell törekednünk, — ez csak a kellő arány lehetőségét bizonyítja.

A mi a villanyfolyamoknak az idegekre való behatását

illeti, az az alkalmazott villany nemei szerint különféle — Du Bois-Reymond szerint, ki a folyamoknak az idegekre való physiologiai behatását először, és alaposan tanulmányozta, oly formán, hogy ha a galvanicus folyam, mint egyszerű, constans folyam egy ideget hosszában jár be, ezen szerv moleculáit sajátságos módon mozditja félre. Ha e félre mozditás analóg a normális tevékenység működésével, akkor az ideg functiója növesztetik, ellenkező esetben bizonyos fokig leszál-littatik. E hatást Du Bois az idegek electrotonicus állapotá-nak nevezi, mely ismét, a sarkok beillesztéséhez képest, a tevőleges sark irányában anelectrotonicus, — a nemleges irá-nyában katelectrotonikus állapotot idéz elő. Ennek természet-törvény szerinti voltát Pflüger, Funke s más bűvárok physio-logiai tanulmányai bizonyítják. Az ideg normalis nevrotoni-cus állapota tehát a constans galvan-folyam behatása által electrotonicussá változik át.

Ha azonban a galvan-folyamot inductió-készüléken vezetjük keresztül, s az inducált folyam az idegre hosszában hat be: nem áll be az idegmoleculák egyenletes félre mozdi-tása, hanem a mindenkor gyorsan egymás után következő ki-egyenlítés által mindannyiszor változik; s az idegek ezen iz-gatott állapotát Du Bois-Reymond negativ idegfolyam-inga-dozásnak nevezi, mely mechanikai vagy chemikai behatás által az idegre, szintén előidézttetik.

E mindkét, kellő erővel alkalmazott folyam nem csak az akaraton uralkodik, hanem a beteges innervatió is, s ily módon gyógytényezővé válik az orvos kezében, különösen azon kóresetekben, melyek innervatió alapúlnak, mint pl. a tisztán ideges migraine.

Az orvosi gyakorlatban négy villanykészületet bírnak, melyek idegbetegségek-nél általában használhatók, úgymint:

A dörzsölő-gép, mint legrégibb forma, mely, bármiként kezeltessék villanyfolyamának alkalmazása, alig fog valaha a migraine ellen sikerrel használtathatni.

A második eszköz a magneto-electricus forgató-gép. Folyama, bár jelentékeny electrolysissal hat, ha a készüllet Saxton vagy Störer szerint van szerkesztve, és kétsarkilag működik, mindig, habár homogen irányban is, succussiókkal

jár. Esuccussióknak azonban a migraine gyógyításánál semmi céljuk sincs, sőt tulajdonképen kerülendők.

A constans folyamnak van legkitünőbb kétsarku, következőkép electrolyticus hatása. Nem szenved kétséget, hogy az általa keletkezett electrotonicus állapota a szenvedő idegrésznek mindenesetre alkalmas eszköz volna arra, hogy a normalis nevrotonust tartamosan fenntartsa; de, különösen hevesebb migraine-rohamnál, gyakran szükségesnek mutatkozik erősebb folyamokat, még 5 percznél hosszabb időre is alkalmazni; miáltal természetesen az arcban meglehetősen electrolyticus processusnak, a sark alkalmazási helyén, s ennek következtében, különösen a nőknél, igen kellemetlen varasodásnak kellene támadnia, mely mindig heget hagy hátra. Ez egyetlen oknál fogva ezen folyam alkalmazását nem találjuk javaslandónak, bár az állandó, azaz az electrolysist hosszabbító alkalmazás, tudományilag elvben teljesen igazolva van.

Végre a galvano-electricus inductió folyam, mely alkalmazás közben a szenvedő idegeket negativ idegfolyam-ingadozásba helyezi, s mert, valamint az utóbb említett bizonyos erőségében a folyamnak, a hibás innervatiót, azaz a migrainenek fájdalmát legyőzi, anélkül, hogy electrolyticus mellékhatást gyakorolna, — ez teljesen alkalmas a tisztán ideges migraine gyógyítására.

El végre Remak megkísérté a constans folyam alkalmazását, s az electródokat néhány perczre a beteg halántékain tartotta, s azt vette észre, hogy a beteg azon oldal felé kezdett ingadozni, melyen az electród elvételét. A migraine, mely ellen ezen eljárás alkalmaztatott, általa meg nem szűnt, s így a kísérletnek legfelebb physiologiai bece volt. — Az inductió folyam alkalmaztatik naponkint 4–5 perczig, midőn szédelgő érzés keletkezik, melyet, tartama szerint, a mindenkori saturáció foka jelének kell tekintenünk. A tisztulás beálltával a gyógykezelés nem csak hogy félbe nem szakítandó, de sőt ez idő alatt a leglelkiismeretesebben folytatandó, s a kezelést csak akkor kell abban hagyni, midőn már a beteg az egész tisztulási idő alatt ment volt a migrainetől.

A siker biztosítása tekintetéből szükséges a gyógykezelést a legközelebbi tisztulás előtt néhány nappal ismét el-

kezdeni, s utána is néhány napig még folytatni. — Tapasztalataim a migraine meggyógyíthatása felett kétszáznál több esetet mutatnak fel, s nem szenved kétséget, hogy ha az orvosok a villanyfolyamnak a beteg emberi organismusra való hatását jobban ismernék, és alkalmazásában jártasabbak volnának, a tisztán ideges migraine jövőben csak ily módon gyógyíttatnék.